заливати (брехати, одурювати) – в українській мові і *заливать* – в російській. Обидва слова мають конотацію жаргоністичності.

Оскільки в одному слові є переважно декілька конотатів, то їх розбіжність відбувається в багатьох лексичних паралелях. Ігнорування таких тонких конотативних відмінностей в міжмовних синонімах веде до спотворення в перекладі. Особливо це стосується перекладів на близькоспоріднені мови, де єдина денотативна спрямованість і схожа звукова форма лексем створюють помилкове враження однакового їх конотативного змісту. Порівняємо польські і російські форми: *bydło – быдло, скот, bzik – бзык, причуда, darmowy – дармовой, бесплатный, manatki – манатки, пожитки, mordować – мордовать, убивать, wymagać – вымагать, требовать.* В польській мові всі слова є конотативно нейтральними, а в російській вони мають пейоративну і навіть жаргоністичну конотацію. Таким чином, між схожими польськими і російськими формами є сильна розбіжність за видами конотації.

Тому збереження в перекладі емоційної характеристики вислову шляхом використання слів з відповідним конотативним значенням представляє виняткову важливість для досягнення еквівалентності, оскільки недотримання цієї вимоги може зробити переклад повністю нееквівалентним.

Література

Ахманова О.С., Виноградов В.В., Иванов В.В. О некоторых вопросах и задачах описательной, исторической и сравнительно-исторической лексикологии // Вопросы языкознания. – 1956. - № 3. – С. 5. *Белодед И.К.* Взаимодействие русского и украинского языков в процессе обучения им. // Русский язык за рубежом, 1975. - № 1. – С. 60. *Белодед И.К.* Контакты украинского языка с другими славянскими и унификация его устной литературной формы // Білодід І.К. Вибрані праці: В 3 т., К.: Наукова думка, 1986. – Т. 1. *Бодуен де Куртене И.А.* Избранные труды по общему языкознанию. – Т. 2. – М.: Издательство АН СССР, 1963. – 392 с. *Будагов Р.А.* Близкородственные языки и некоторые особенности их изучения. // Типология сходств и различий близкородственных языков. – Кишинев: Центр. тип-я, ГП, 1975. – 305 с. *Ижакевич Г.П., Кононенко В.И., Пилинский Н.Н., Сиротина В.А.*. Сопоставительная стилистика русского и украинского языков. К.: Вища школа, 1980. – 208 с. *Козырев И.С.* Очерки по сравнительно-исторической лексикологии русского и белорусского языков. – Орел: Изд-во ОГУ, 1970. – 210 с.

ЗАХАРОВА Н.В.
(*Запорізький нац. ун-т*)

ФУНКЦІОНУВАННЯ НАРОДНОЇ ЗАГАДКИ В МОВЛЕННІ (на матеріалі українських і німецьких народних загадок)

Актуальність проблеми, що зумовило вибір теми дослідження, полягає у тому, що питання виявлення особливостей функціонування народної загадки в мовленні з огляду на її дискурсивну природу та заглиблення в багатовекторну проблематику комунікативної ситуації майже не ставилося на порядок денний і не висвітлювалося в наукових колах, відтак потребує докладного опрацювання.

Метою цієї статті є аналіз народної загадки не тільки як віртуальної одиниці мовного та мовленнєвого фондів, що відрізняється своєю комунікативною автосемантією та історично набутим прагматично-комунікативним потенціалом, тобто як ізольованого мовно-мовленнєвого утворення, а й як актуальної одиниці мовлення.

Аналіз українських і німецьких народних загадок дозволив виділити дві великі групи комунікативно-прагматичних речень-висловлень. До першої з них належать висловлення, які за своєю комунікативною природою більш за все відповідають такому прямому мовленнєвому акту, як констатив (повідомлення, твердження, переконання). З точки зору композиційно-структурної організації вони оформлені простими та складними розповідними реченнями, і таких загадок в у корпусі досліджуваних одиниць переважна більшість – 77,2% (3088 од.) українських і 60,8% (2432 од.) німецьких.

Ці загадки, на перший погляд, мають формальні ознаки тексту-розповіді, а саме "нерозгорнутої (з одного судження) розповіді із загально-сценічним значенням" [Потебня 1990, с. 169]. Проте вже за першого наближення будь-які загадки-розповіді, наприклад, укр. *Маленький, чепурненький крізь землю пройшов, червону шапочку знайшов* /гриб/, нім. *Im März erfreu ich dich, im Sommer kühl ich dich, im Herbst ernähr ich dich, im Winter wärm ich dich* /der Baum/ демонструють невідповідність між "лінгвістично-структурованими оболонками", тобто локуціями [Шевченко 2004, с. 41] тексту-розповіді й народної загадки, що втілюється у двочленній будові загадки та її наскрізній ілокутивній настанові.

Друга група речень-висловлень за своєю комунікативною природою є запитаннями, їх частка в корпусах українських і німецьких народних загадок складає 22,8% (912 од.) і 39,2% (1568 од.) по відношенню до загальної кількості проаналізованих текстів (4000 од.). Такі загадки мали б функціонувати у скопусі питання (квеситивний, інтерогативний контекст), де предметом виступає певний об’єкт інформаційного інтересу, пов’язаний із темою спілкування, а мотивом – бажання мовця зменшити міру невизначеності (ентропію) інформації щодо предмета питання. Епістемічною передумовою питання, за А. М. Приходьком, є презумпція "*M* упевнений, що володіє неповним (неістинним) знанням стосовно *p*, а *A* – істинним". Трансфер знання модифікується в контексті питання як готовність мовця здійснити запит на його отримання [Приходько 2008, с. 29].

Загадка є особливим мовленнєвим актом, і повною мірою не може функціонувати ані як констатив (повідомлення), ані як квеситив (питання). На відміну від повідомлення конситуацією (контекстуальною зумовленістю) загадки є не "принципова готовність мовця довести до відома адресата те, що він знає (гадає, розуміє, усвідомлює) стосовно *p*" [там само], і таким чином здійснити трансфер знання, а *спонукання адресата до декодування інформації й винайдення відповідного зашифрованого денотата*. Для цього необхідно примусити адресата здійснити запропоноване адресантом ототожнення або припустити подібність його естетичної установки, тим самим підключившись до спільного психокогнітивного поля етносу.

У результаті взаємодії учасників спілкування, один із яких завдяки імпліцитній пропозиції дає адресату знати щось, не розповідаючи про це прямо, з компонентами середовища, а останніх – опосередковано, один з одним, створюється текст загадки, денотатом якого служить певний об’єкт, у самому тексті не названий. Однак завдяки інтерсеміотичній специфіці дискурсивного зразка загадки, яка виявляється в способах його залучення до семіотичного універсуму культури народу та цивілізації в цілому [Лотман 1992, с. 1–17], за умови, що обидва комуніканти користуються одним "кодом" (мовою) [Юдин 1999 і мають "спільну семантичну базу" [Дейк 1978, с. 312–313], цей закодований зміст може бути віднайдено. Для цього текст загадки, що підлягає розшифруванню, необхідно залучити до внутрішнього контексту багатостороннього (перцептивного, когнітивного, афективного, вербального й невербального, індивідуального й соціального) досвіду. Таким чином, у загадці взаємодіють два плани її змісту (буквальної та імплікаційної пропозиції).

У загадці зазвичай наявні істинні та хибні посилання, але докази (аргументи) відсутні, хоча у процесі пошуку відгадки вони можуть бути представлені в усній формі. Відгадник намагається, спираючись на свій життєвий досвід, за допомогою певних мисленнєвих операцій, переосмислень і встановлення асоціативних зв'язків, синтезації, заповнення змістових лакун, комбінації, зіставлення та порівняння з елементами, наявними в досвіді людини, здійснює процес пошуку невідомого змісту. У цьому процесі неодноразового переформулювання, спрямованого аналізом того, що необхідно знайти, і виявляються окремі властивості предмета, хоча він сам залишається невідомим. Сукупність якостей і властивостей складає модель гіпотетичного предмета, який має "задовольняти умовам задачі" [Новиков 1983, с. 36].

Такі висловлення можна вважати багатозначними, оскільки їх вдала участь в інтеракції вимагає не тільки сприйняття та розуміння адресатом буквального значення, а й переносного або образного. Загадку можна кваліфікувати як мовленнєвий акт, що супроводжується дисоціацією на пропозиційному рівні та реалізується в дискурсі подібно до актів натяку та іронії [Андрієнко 2001; Кашкин 2000; Хвощевский 2002], а не повідомлення.

Загадку не можна вважати повною мірою й питанням, незважаючи на її загальну квеситивну комунікативну інтенцію. У загадки зовсім інша епістимічна передумова, ніж у звичайного питання; адресант робить запит не через відсутність необхідної інформації, що викликає в адресанта психологічну необхідність в її одержанні, і не з метою отримання істинного або більш повного знання стосовно якогось явища або предмета дійсності, тобто не задля ліквідації інформаційної прогалини в знаннях адресанта. Адресант уже володіє істинним знанням (знає відгадку), тому загадка як мовленнєвий акт має багато спільного з "псевдоінформативним запитанням" [Гедз 1996, с. 76], яке характеризується тим, що, відповідаючи на нього, адресат демонструє свої знання, даючи ж відповідь на інформативне запитання, він ліквідує незнання адресанта. Адресат інформативних запитань відповідає на запитання так, як він вважає за потрібне, тоді як відповідь адресата псевдоінформативних запитань повинна збігатися з прогнозованою відповіддю адресанта.

Запитання може бути виражене двома способами: прямим (через використання питальних речень) і непрямим (шляхом використання непитальних конструкцій у функції питальних) [Гедз 1997]. Загадки, як і псевдоінформативні запитання, будучи в багатьох випадках непитальними за структурою, обов'язково реалізують питальний зміст. Мовними маркерами інтерогативного характеру таких висловлювань є вживання слів особового дейксису при порушенні основної умови дейктичності – наявності чуттєвого сприйняття характеризованого предмета; структурно-семантична неповнота пропонованого речення, у якому відсутній певний елемент, або використання метафоричного еквівалента замість прямої номінації загаданого денотата.

Загадка має дуже багато спільного з комунікативним актом директиви, адже є спонуканням адресата до декодування наданої інформації й віднайдення відповідного зашифрованого денотата, і вдала участь загадки в інтеракції неможлива без "спокусу спонукання" (прескриптивний, директивний, імперативний контекст) [Приходько 2008, с. 30]. У загадках інколи навіть присутній такий важливий компонент спонукального скопусу, як волевиявлення мовця, що у випадку загадки реалізується як явище адресації. Адресант спонукає свого співрозмовника не просто до відповіді на свій запит (як у випадку з інформативними запитаннями), а до інтенсивного пошуку цієї відповіді, у чому повною мірою проявляється специфіка функціональної спрямованості загадок.

Усе вищезазначене дозволяє дійти наступного *висновку*: народна загадка є не простим, а комбінаторним квеситивно-директивним (питально-спонукальним) мовленнєвим актом, хоча більш доцільно кваліфікувати її як "дискурсивний акт" [Маєвська 2003], "зразок дискурсу" [Селіванова 2004] або "дискурсему" [Морозова 2005].

Перспективним вважаємо моделювання дискурсивного зразка загадки з урахуванням усіх характеристик складників комунікативної ситуації, в яку занурений текст загадки, і діалогічних відношень між комунікантами, що певним чином відбиваються у семіотичній формі народної загадки. Також потребує дослідження інтенціональність народної загадки, що зумовлює специфічні інтерактивні стратегії, які служать основою наскрізної когнітивної програми й моделлю узагальнення досвіду з успішною реалізацією контакту.

Література

Андрієнко Т. П. Историческая динамика содержательного аспекта речевого акта с иллокутивной силой выражения иронии // Античність – Сучасність (питання філології). – Донецьк : ДонНУ, 2001. – Вип. 1. – С. 314–317. *Гедз* С. Ф. Комунікативно-функціональні та прагматичні особливості загадок // Провідні лінгвістичні концепції кінця ХХ століття: Всеукр. наук. конф., 26-27 листопада 1996 р. : тези доповідей. – Львів, 1996. – С. 75–76. *Гедз* С. Ф. Функціонально-семантичні та прагматичні особливості питально-відповідної форми для псевдоінформативних запитань (на прикладі запитань вікторини) // Наукові записки аспірантів : зб. наук. праць. – Луцьк, 1997. – Вип. 2. – С. 12–18. *Дейк* Т. А. ван. Вопросы прагматики текста // Лингвистика текста. Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – Вып. 8. – С. 259–336. *Кашкин* В. Б. Введение в теорию коммуникации: уч. пособие. – Воронеж : Изд-во ВГТУ, 2000. – 175 с. *Лотман* Ю. М. Избранные статьи. – Таллинн : Александра, 1992. – Т. 1.: Статьи по семиотике и типологии культуры. – 479 с. *Маєвська* Л. І. Макромовленнєвий акт взаєморозуміння: засоби об'єктивації та прагматичний контекст (на матеріалі сучасної нім. мови : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Леся Іанівна Маєвська. – Чернівці, 2003. – 192 с. *Морозова* О. І. До проблеми виділення одиниць дискурсу: дискурсема неправди // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Х. : Константа. 2005. – С. 65–104. *Новиков* А. И. Семантика текста и ее формализация. – М. : Наука, 1983. – 215 с. *Потебня* А. А. Теоретическая поэтика. – М.: Высшая школа, 1990. – 334с. *Приходько* А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с. *Селіванова* О. О. Дискурс української загадки // Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія. – К.; Черкаси : Брама, 2004. – 276 с. *Хвощевський* Р. В. Натяк як мовленнєва стратегія (на матеріалі сучасної французької мови) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.05 / Хвощевський Руслан В'ячеславович – Л., 2002. – 171 с. *Шевченко* И. С. Становление когнитивно-коммуникативной парадигмы в лингвистике // Вісник Харківського ун-ту. – 2004. – №635. – С. 202–205. *Юдин* А. В. Русская народная духовная культура : уч. пособие для студентов вузов. – М. : Высшая школа, 1999. – 331 с.

МАСЛЕНКИНА Н.Г.
(Донецкий нац ун-т)

ФОРМАЛЬНО ОДНОТИПНЫЕ СЛОВОСОЧЕТАНИЯ ВО ФРАНЦУЗСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

При изучении иностранного языка значительную трудность представляют случаи расхождения в функционировании формально аналогичных структур в родном и изучаемом языках. Особенно это касается таких языков, как французский и